

EDUCAȚIA MORALĂ: SUBSTRAT SAU CONȚINUT AL IDEALULUI DE EDUCAȚIE?

Autor: Elena-Cristina Enoiu | 22 noiembrie 2021

*În ordinea naturală, oamenii fiind egali, vocația lor comună este starea de om; iar oricine este bine crescut în vederea acestei vocații nu poate îndeplini rău pe cele legate de ea. Mă interesează mai puțin dacă elevul meu va fi destinat armelor, bisericii sau avocaturii. Înainte de a îndeplini ocupația părinților, natura îl cheamă la viața umană. Meseria pe care vreau să-l învăț este aceea de a trăi. Ieșind din mâinile mele, el nu va fi, recunosc, nici magistrat, nici soldat, nici preot: el va fi mai întâi om: el va ști să fie ceea ce trebuie să fie un om, orice s-ar întâmpla: chiar dacă soarta l-ar face să-și schimbe locul, el va fi totdeauna la locul lui.¹ (Jean-Jacques Rousseau, *Emil sau despre educație*)*

Omul alienat, înstrăinat de sine și de lume, reușește adesea, în pofida stării sale, să atingă performanțe profesionale deosebite. Trăind izolat, devenind personaj episodic uneori chiar și în propria viață, un astfel de om poate ajunge să considere munca un refugiu nebănuțit, o formă productivă de uitare de sine, acompaniată și chiar încurajată de propriile ambiții și țeluri. Deși nu poate fi negată sau neglijată, performanța profesională dobândită cu prețul alienării și al izolării poate reprezenta, de multe ori, o falsă victorie.

Aceste mici izbânde pe care omul alienat și le construiește în mod automat pentru a se putea acomoda la propria înstrăinare sunt adesea demersuri laudabile, însă lipsite de substanță și de coerență în lipsa unui fundament moral solid. Educația morală reprezintă, din această perspectivă, substratul imperios necesar pentru orice fel de învățare, devenind ulterior o formă de apărare mai mult sau mai puțin voluntară împotriva superficialității manifestate la fiecare nivel al existenței noastre.

Dezvoltând această idee, Jean-Jacques Rousseau aduce în prim-plan ceea ce înseamnă, din punctul meu de vedere, condiția de existență a oricărui om educat. A învăța *cum* să gândești, și nu ce să gândești, *cum* să alegi virtutea în detrimentul viciului și, mai presus de orice, a învăța *cum* să trăiești și *cum* să mori, iată spre ce ar trebui orientat întreg efortul de a ne educa. Pregătirea profesională ulterioară este absolut necesară, dar ea își pierde considerabil din forță dacă nu se poate așeza peste o lume interioară „mobilată” cu grijă încă din primii ani ai vieții. În lipsa unei astfel de pregătiri a omului, învățătura se transformă într-un mecanism care se greșează în mod artificial și adesea doar temporar în conștiința omului, lăsându-l mai gol și mai dezorientat decât era înainte. „Solul” în care se înrădăcinează orice învățătură pe care o primim în viață e tot mai subțire și mai arid în lipsa unei cunoașteri profunde a condiției umane, care ar trebui să reprezinte adevărata noastră preocupare în fiecare etapă a vieții.

Dar de unde începe cu adevărat o astfel de educație? Rousseau spune că educația începe odată cu existența noastră, pentru că „începem să ne instruim când începem să trăim”². Misiunea primordială de a construi un fundament moral pentru viitoarea învățătură o are, deci, familia. Părinții reprezintă primele repere și primele izvoare de cunoaștere de care se agață cu toată puterea copilul. Dar oare părinții conștientizează greutatea și importanța acestei misiuni de a „mobila” sufletele copiilor lor, atât de importantă pentru viața viitorului adult? Sau oare ce vor putea transmite, la rândul lor, părinții, chiar având cele mai bune intenții, ale căror suflete sunt pustiite sau rătăcite? Familia, care exprimă, în sensul ei plener, o uniune sacră, tocmai pentru că este o uniune ce nu cunoaște limitări de niciun fel, este prima capabilă să transmită acea educație morală care mai târziu va pune în mișcare și va oferi greutate fiecărui demers pe care îl facem. Educația morală reprezintă, pe aceeași linie, pivotul în jurul căruia se construiesc acțiunile noastre, dar și busola care face ordine în nenumăratele drumuri ce ne stau în față, delimitând ceea ce este valoros de ceea ce este balast. Pentru a-și îndeplini însă rolul plener, familia presupune, prin excelență, o identitate de gândire și de simțire între membrii ei, ceea ce se întâmplă cu greu astăzi. Adevărata uniune a familiei se regăsește în nucleul dur al principiilor de viață, în acel îndreptar care ne orientează viața într-o direcție sau în alta. În lipsa unei astfel de preocupări din partea părinților, copiii sunt mai degrabă crescuți decât educați și, în consecință, familiile reușesc cu greu să construiască, dincolo de perspectivele unor reușite profesionale, caractere puternice și oameni puternic ancorați moral. De aceea, decadența instituției familiei se răsfrânge inevitabil asupra sănătății morale a

indivizilor, care ajung, în cele din urmă, să trăiască marginali în raport chiar cu propria viață, ratând și, adesea, nefiind cătuși de puțin interesați de înțelesurile ei profunde.

Dincolo de familie, cei care poartă responsabilitatea de a oferi astfel de repere sunt profesorii și mentorii, în măsura în care reușesc să se aplece mai mult asupra oamenilor din fața lor, asupra nevoilor și asupra frământărilor lor. Triumful profesorului și menirea lui este aceea de a trezi vocația desăvârșirii umane în elevii și studenții lui, fără a le prescrie rețete sau cărări bătătorite, ci învățându-i cum să le descopere singuri. Adevărata educație, de aceea, nu constă neapărat în reguli, cât în exerciții, așa cum spunea Rousseau: exerciții de morală, exerciții de îndoială, exerciții de iubire și poate chiar exerciții de desăvârșire. Mai concret, profesorul trebuie să găsească în studenți acea parte care tânjește după *altceva* și să regândească învățătura pentru a le permite acestora să caute în mod autonom acest ideal. De aceea, misiunea profesorilor este cu atât mai dificilă cu cât studenții, deși poate bine instruiți, sunt lipsiți de minimul de cunoaștere a misterioasei țesături a vieții umane, în toate hățișurile ei, și mai ales de curiozitatea de a interpreta lumea noastră dincolo de ceea ce este evident.

Această reconfigurare sau chiar lipsă a bagajului moral al individului, amplificată de o eternă uitare de sine, cred că reprezintă sursa multor derapaje din societatea noastră. Educația, în sensul său deplin, cred că se construiește în jurul preocupării permanente a omului de a înțelege, mai presus de a cunoaște, toate mecanismele din care este alcătuită viața, toate sensurile pe care ni le descoperă și mai ales, pe care ni le ascunde ea. Educația morală, în acest context, reprezintă precondiția oricărei forme profunde de cunoaștere, fără de care orice încercare a noastră de desăvârșire rămâne stearpă, așteptând un sens care nu se poate autogenera, ci care se cultivă prin exercițiu.

Imagine: Henri Matisse – „Woman Reading with Peaches” (1923), sursa: Wikiart

NOTE

1. Jean-Jacques Rousseau, *Emil sau despre educație*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973, p. 13. ↑
2. Idem, p. 14. ↑